

Місце історичної пам'яті в структурі національної свідомості.

Постановка проблеми. У сучасному українському суспільстві продовжується активний і складний процес державотворення, формування його національної свідомості та самосвідомості важливим чинником яких є історична пам'ять. Щоб розглянути політичний зміст поняття історична пам'ять у теперішні часи потрібно проаналізувати усвідомлення нацією своєї сутності, відтворення власного історичного досвіду, своєї духовності, ідейно-моральної суверенності відбувається через процес відновлення спільної історичної пам'яті.

З огляду на вище зазначене, дослідження проблеми відновлення історичної пам'яті українського народу як важливого чинника консолідації суспільства, духовної основи утвердження незалежної Української держави є надзвичайно актуальним.

Мета. Дослідити політичний зміст поняття історичної пам'яті та декомунізації історичної пам'яті, її вплив на критичне сприйняття власного минулого та формування національних символів. Для висвітлення даної мети ми ставимо наступні завдання:

- розкрити зміст і структуру національної свідомості
- проаналізувати значення і роль історичної пам'яті в системі суспільних цінностей;

Виклад матеріалу. **Історична пам'ять** — сукупність донаукових, наукових, квазінаукових і ненаукових знань та масових уявлень соціуму про спільне минуле. Ключовою функцією історичної пам'яті є передача досвіду та знань про минуле, як основи самоідентифікації. Без історичної пам'яті неможливе відтворення історії суспільства. Вона є успадкуванням минулого досвіду, що опредметнюється у відповідних культурних формах (традиціях, пам'ятках, мемуарах тощо), а також існує у вигляді історичної свідомості народу. Одним із її виявів є спогади учасників історичних подій, їхні усні перекази, письмові свідчення. Своєрідним арсеналом історичної пам'яті є архіви, музеї, бібліотеки. Пам'ять, свідомість, історія взаємозумовлені і взаємозалежні [1]. Варто зазначити, що серед дослідників немає єдиної думки стосовно визначення сутності поняття "історична пам'ять". Так, на думку академіка П. Тронька, історична пам'ять - це сфокусована свідомість, що відображає особливе значення і актуальність інформації про минуле у тісному зв'язку із сучасним та майбутнім. Це вираження процесу організації, збереження і відновлення минулого досвіду народу для можливого його використання у діяльності людей чи для повернення його впливу до сфери суспільної свідомості. Водночас, як засвідчує досвід, у певні періоди розвитку суспільства, внаслідок об'єктивних чи суб'єктивних причин, історична пам'ять актуалізується стосовно певних історичних подій. Така актуалізація пов'язана із важливістю генетичного зв'язку історичного досвіду і сучасних подій та суспільних процесів [13]. На думку російського вченого Ж. Тоценка історична пам'ять має таку особливість як здатність утримувати у свідомості людей основні історичні події минулого аж до перетворення історичного знання в різні форми світоглядного сприйняття минулого досвіду, його фіксації в легендах та міфах [12]. У монографічному дослідженні П. Ситника й А. Дербак стверджується, що історична пам'ять відіграє особливу роль у формуванні національної самосвідомості. Вона не лише фіксує величезну кількість подій, а й синтезує, сплітає їх у єдине цілісне мереживо національної історії, де кожен факт, подія займає свою ціннісну нішу. Відбувається своєрідне сортування надбаного досвіду на позитивний, що належить засвоювати і примножувати, і негативний, який слугує застереженням. За цього історична пам'ять виступає не "німим свідком минулого", а "живим збудником людської волі" й водночас дороговказом, орієнтиром доцільної активності [11].

Однією з основ демократичної держави є право кожного на отримання об'єктивної інформації про історію своєї країни. Нажаль, в Україні більшість населення було позбавлено цього права, особливо це відбувалось у «радянський» період, а також і за перших років незалежності України. Тільки більше як після 20 років незалежності, на державному рівні України відбулось усвідомлення того, що краще розуміння новітньої історії може сприяти: – запобігання конфліктам та ворожечі у суспільстві; – недопущенню повторення злочинів

тоталітарних режимів, будь-якої дискримінації за національною, соціальною, класовою, етнічною, расовою або іншими ознаками у майбутньому; – відновленню історичної та соціальної справедливості; – усуненню загрози незалежності, суверенітету, територіальній цілісності та національній безпеці України. Недалекоглядна внутрішня державна політика попередніх представників української правлячої еліти та свідоме обмеження нею або навіть закриття доступу до архівних документів 1917-1991 років, у т.ч. стали однією з передумов анексії півострова Крим та воєнного конфлікту на території Донецької і Луганської областей. Усвідомлення державою потреби й необхідності у відродженні історичної спадщини українського народу та усвідомлення того, що краще розуміння новітньої історії може сприяти запобіганню конфліктам у суспільстві дозволило в 2015 році прийняти відповідні законодавчі акти щодо “декомунізації”. Чи має Українська держава узгоджену та ефективну політику пам’яті? Україна взагалі, я вважаю, є молодою державою. Її історична пам’ять, з точки зору історичної пам’яті, відрізняється від історичної пам’яті інших держав. Таких, скажімо, як Польща, де можна піти на той самий Вавель у Кракові, побачити гробниці польських королів. Те саме стосується Франції, ще більше – Англії тощо. В Україні, на жаль, цього немає. Тому історична пам’ять України розрізнена. Єдине, що є справедливим, так це те, що кожна територія на землі народжує певну націю. І кожна 55 Історична пам’ять як поле змагань за ідентичність нація прямує до своєї державності. З цього погляду Україна, яка тривалий час перебувала під окупацією іноземних держав, показала свою невмирущість. Нація вижила. Нація утворила свою державу.

А вся справа полягає в тому, що комунізм є утопією. А думка Леніна про те, що можна побудувати соціалізм в окремо взятій країні, є неправильною, не науковою думкою. Не можна цього зробити, оскільки це призведе до ізоляції. А в ізольованій системі спонтанно розвивається хаос. А щоб боротися проти безпорядку, треба заводити терор, що і відбувалося в Радянському Союзі. Неможливо оптимізувати систему, в якій майно є націоналізованим, а управління – зосередженим у єдиному центрі. Для цього треба безмежної енергії. Такої енергії на 56 Матеріали “круглого столу” земній кулі ще немає. Тому радянська система була утопічною системою і комунізм не є вченням, комунізм є звичайною сектою. Але ця секта мала силу через те, що вона трималася на величезній території. Але виникає питання, чому ми не покінчили з тією сектою досі? Не покінчили через те, що ми маємо таку політику держави. Політика, так званої ліберальної демократії, абсолютно хибна політика. Вона спричинює надмірне збагачення одних і надмірне збіднення інших. Тобто, така політика живить олігархів, з одного боку, і живить бідних – з іншого, а бідні є основою для існування комуністичних ідей. Тому дуже складно нині з комунізмом боротися через те, що різниця у доходах людей найбагатших і найбідніших є неймовірно великою, вона сягає сотень разів, чого немає ні в одній європейській країні. Тому нам важко покінчити з комунізмом. Крім того, в Україні у свідомості громадян існує тваринний страх перед тим терором, який існував за часів Радянського Союзу.

Основні висновки та перспективи подальших досліджень. По-перше, нарешті, на 24-му році незалежності, українські законодавці здійснили рішучий крок щодо позбавлення українського суспільства від радянсько-комуністичного минулого в ідеологічній сфері. По-друге, встановлення історичної правди сприятиме подальшій консолідації суспільства у напрямку зміцнення української державності. По-третє, демонтаж пам’ятників та іншої символіки, що пов’язані із радянсько-комуністичним періодом, варто проводити за попереднього широкого обговорення й моральної підготовки суспільства до змін. На нашу думку, необхідно створювати установи, що здійснюють меморіальну діяльність, завданням яких є нагадування нащадкам про тоталітаризм з метою запобігання його відродженню. Все це має стати послідовною державною політикою суспільної пам’яті, що може використовуватися для подальших наукових розвідок.

Список використаної літератури:

1. Горак Г. Пам'ять історична // *Історична наука: термінологічний і понятійний довідник : навч. посіб. для студ. вузів* / В.М. Литвин, В.І. Гусєв, А.Г. Слюсаренко та ін. – К. : Вища школа, 2002. – С. 281.
2. Грицак Я. Тяжке примирення / Я. Грицак // *Страсті за націоналізмом. Історичні есеї*. – К. : Критика, 2004. – С. 127.
3. Карлова В. Особливості відновлення історичної пам'яті українського народу у контексті аналізу досвіду постсоціалістичних країн [Електронний ресурс] / В. Карлова // ЛРІДУ НАДУ – Демократичний вісник. – 2008. – № 1. – Режим доступу : http://www.lvivacademy.com/visnik/fail/V_Karlova.pdf
4. Масненко В. Історична пам'ять як основа формування національної свідомості // *Український історичний журнал*. – 2002. – № 5. – С. 49 – 62.
5. Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років [Електронний ресурс] : Закон України № 316-VIII від 09.04.2015. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/316-19>.
6. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки [Електронний ресурс] : Закон України № 317-VIII від 09.04.2015. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/317-19>.
7. Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» [Електронний ресурс] : Закон України № 314-VIII від 09.04.2015. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/314-19>.
8. Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939 –1945 років [Електронний ресурс] : Закон України № 315-VIII від 09.04.2015. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/315-19>.
10. Гурик М. І. ДЕКОМУНІЗАЦІЯ ЯК ШЛЯХ ПОБУДОВИ УКРАЇНОЦЕНТРИСТСЬКОЇ МОДЕЛІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ, http://www.apfs.in.ua/v11_2015/9.pdf.
11. Гончарук, Т. В. Ментально-філософські засади національного буття, їх детермінуючий вплив на суспільні процеси [Текст] / Т. В. Гончарук // *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації* : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик [та ін.] ; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 44-71
13. Гончарук Т. Шумка М. Національно-культурна ідентичність як маркер модернізованого українського суспільства // *Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Збірник наукових праць. Книга 6*. – Л.: УБС НБУ, 2013. – 722с. – С. 391-399.
14. Гурик, М. І. Історична пам'ять народу у контексті актуальних завдань розбудови модерної української нації. / М. І. Гурик // *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації* : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик , М. Л. Шумка, В. Я. Томахів [та ін.] ; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 90-113.
15. Гнасевич Н. В. Українська національна ідея: генеза та сучасний зміст / Н. В. Гнасевич // *Світоглядні та соціокультурні засади формування української модерної нації: моногр.* / авт.колектив : О. М. Рудакевич (керівник) та ін. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 256 с.
16. Рудакевич, О. Взаємозв'язок національної ідентичності і культури в націєтворчому процесі / О.Рудакевич // *Грані* : [наук.-теорет. громад.-політ. альманах]. – 2010. – № 2. – С. 155–159.